

István király intelmei és az idegenpolitika

Napjainkban egyesek előveszik a régi gondolatot, hogy István királyunk a befogadásra buzdított az idegenek, más nyelvűek, nemzetiségűek, vallásúak tekintetében, s mintegy megvetette Magyarországon az idegen- és nemzetiségstratégia alapjait. Választ keresünk a kérdésre. Arra buzdít az *Intelmek*, hogy fogadjuk be az üldözötteket, a jobb életre vágyókat, a bármilyen okból bebocsátást kérőket? Állítjuk: arra buzdít, hogy azokat fogadjuk be, akik erősítik az országot, s ami akkor ezzel egyet jelentett, a királyi udvart. Azokat fogadjuk be, akik a gyenge és esendő ellentettjét, az erős és szilárd országot szolgálják.

Arra is választ keresünk: arra buzdít-e nagy királyunk, hogy legyünk igazságosak a nemzeti kisebbségekkel? Nem, mert a kisebbségfogalom akkor nem létezett, s nem csak azért, mert az ország kilenctized része honfoglalókból vagy itt volt rokon népekből állott. Buzdított az igazságosságra, mert országa Európa legnagyobb jogbiztonságú országa volt. Bizonyos, hogy ellene volt a nyelvi, kulturális kizárólagosságnak, s jól ismerte a magyar népet, szokásait, a „másághoz” való viszonyát. Parancsa, meggyőződése, hite a kereszténység volt, népe a magyar, birodalma a Kárpát-medence és környéke, célja egy virágzó európai keresztény birodalom s ebben a magyar nép megmaradása és megerősödése. Pártolt mindent, ami e célokat szolgálta. Ennek jegyében települtek, fogadtattak be utódai alatt a besenyők, kunok, jászok, szászok, cigányok, zsidók, szerbek, németek, románok s mások. Így vált Magyarország később az autonómiák (székely szász, jász, kun önkormányzat s számos egyházi önkormányzat) országává.

E Szent István-i célok és elvek jegyében váltak a politikai nemzet tagjaivá a legkülönbözőbb nyelvű és vallású magyar honosok, majd a haza minden polgára...

1.

Szent István dekrétumát, melyet *István király intelmei Imre herceghez* címmel ismerünk, fiának ajánlotta, és lelkére kötötte, hogy ezekkel az erkölcsi és jogi szabályokkal ékesítse a maga és alattvalói élete módját, amikor a Mindenható engedelméből országolni fog őutána.¹ A dekrétumok első könyve – ahová a régi szerzők az *Intelmeket* is sorolják – felsorolja „a királyi korona ékességeit”, s ezek közt a külföldiek és vendégek a hatodik helyet foglalják el a keresztény hit, az egyház, a főpapi rend, a főemberek, valamint a türelem és igazi ítélet után, de a tanács, az ősök tisztelete, az imádság és a kegyesség gyakorlása előtt.

Így szól Kurcz Ágnes fordításában: VI. fejezet. A vendégeknek tartásáról és táplálásáról

„A vendégekben és jövevényekben oly nagy haszon vagyon, hogy a királyi méltóságnak hatodik helyén méltán tarthatók.

Mert kezdetben kiváltképpen azért növekedett a Római Birodalom, és valának felmagasztaltak és dicsőségesek a királyok, mert sok nemesek és bölcsek gyülekeztek ott különb-különb részekből. Róma pedig bizony mind mai napig szolgáló lenne, ha az Aeneidák szabaddá nem tették volna.

Mert miképpen különb-különb részekből és tartományokból jönnek vendégek, azonképpen különb-különb nyelveket és szokásokat és különb-különb tanulságokat és fegyvereket hoznak magukkal, mik *mindenek a királyi udvart ékesítik és felmagasztalják, és megfélemlítik a kívülről valóknak magahittségüket, mert egy nyelvű és egyszokású ország gyenge és romlandó.*²

Azért, én fiam, parancsolom neked, hogy őket jó akarattal megelégtíted és tisztességben tartsad, hogy nálad örömebben tartózkodjanak, mintsem egyebütt lakozzanak. Mert ha te megrontani törekedel, mit én építettem, avagy mit én gyűjtöttem, te széjjelhányod, bizony a te országod felette nagy szenvedéssel fog szenvedni. Mi is hogy ne történjék, országodat naponként növeljed, hogy te koronádat mindenek felségesnek tartsák.”

Az első szakaszban hivatkozott történések alapja a római történelem következő története, amely a Római Birodalom görög gyökereiről szól: „A trójaiak, akiknek a véget nem érő bolyongások közben fegyvereiken és hajóikon kívül semmijük sem maradt, itt partra szálltak, s a környéken zsákmányolni kezdtek, erre Latinus király és a vidék akkori urai fegyvert fogva összesereglettek a városból és a szántóföldekről, hogy visszaverjék a jövevényeket. Latinus király

1 István király *Intelmeinek* latin szövege több kódexben fennmaradt, hitelesnek tekintett újkori kiadása Szentpétery Imre: *Scriptores Rerum Hungaricarum, II.* Bp., 1938, Reg. Univ. Litter. Hung., 619–627. A szöveget Balogh József rendezte sajtó alá. Kurcz Ágnes e kötetben közreadott fordítása Balogh József szövege alapján készült, megjelent: *István király emlékezete.* Bp., 1971, Magyar Helikon, 27–35.

2 A régi kiadásokban VI. fejezet 3. §. „Lám gyöngé és törékeny az egy nyelvű és egyerkölcsű ország.”

beszélgetésre hívta az ellenség vezérét. Meghallván, hogy trójaiak, vezérük Aeneas (Éneász), és hogy hazájukból menekülve lakóhelyet és város alapítására alkalmas földet keresnek, elámult a nép és a férfiú kiválóságán, s kezét nyújtotta. Latinus vendégül látta Aeneast, feleségül adván leányát hozzá.”

Nyilvánvaló a példából, hogy hasonló kultúrájuk által egymást szellemileg gazdagító népek békés, önkéntes alkujáról van szó egy még ki nem alakult birodalom kezdeteinél. Ez harmonizál a keresztény egyetemesség elvével, amelynek szellemében keresztényeket, ill. kereszténységben egyesülni tudókat hív és vár az *Intelmek* szerzője.

Figyelemre méltó mondatok ezek „...különb-különb nyelveket és szokásokat és külön-külön tanulságokat és fegyvereket hoznak magukkal, mik minde- nek a királyi udvart ékesítik és felmagasztalják, és megfélemlítik a kívülről valóknak magahittségüket”. Elgondolkodtató, hogy mit ért ezen az író! Minden bizonnyal arról lehet szó, hogy a külföldiekben, idegen hatalmakban tiszteletet, megbecsülést kelt valamely ország ereje és értéke tekintetében a megbecsült vendégek ottléte, többféle szokás, a külfölddel való élő kapcsolatok jelei. Már a szavak nyelvtani jelentéséből is érzékelhető az, hogy a királyi udvarról van szó.

Nézzük a történeti értelmezést.

A bibliai csengésű szavaknak az eredetét a római példára való hivatkozás árulja el. Annak a Róma-eszmének a magyar fogalmazásával van dolgunk – alapítja meg Deér József – amelyet Szent István nagy pártfogói, III. Ottó és II. Szilveszter hirdettek, s mely az antik impérium emlékéhez kapcsolódva Rómában, „a világ fejében” (*caput mundi*) látta a népi és helyi sokféleségeket átfogó keresztény birodalom szimbólumát a keresztény egyetemesség eszméjének jegyében. Ezen az akkor korszerű gondolat mellett bizonyára hatott István állásfoglalására az idegenek megbecsülését hirdető bibliai tanítás, de a keresztény elemek mellett döntő módon szóhoz jutottak benne családjának ősi népszerűző és népolvasztó ösztönei is.⁵

Szent István királyunk Imre herceghez intézett, a forráskutatók többsége szerint valóban Imre herceg életében született *Intelmei* az első ismert magyar államelméleti alapvetést testesítik meg a kor színvonalával egybevetve kiváló megfogalmazásban. Eckhart Ferenc csupán az általános egyházi szemlélet megjelenését látja benne ugyanúgy, mint a koronát említő *Szent István-legendákban* és a *Gesta Hungarorum*ban.

Az újabb kutatások – elsősorban a kor kiváló kutatója, az 1988-ban elhunyt Szűcs Jenő írásai – szerint az *Intelmek* méltán tekinthető magyar szerkezetében és tartalmában külföldi tapasztalatokra építő eredeti államelméleti, ám nem kisebbségstratégiai műnek, amelynek szövegezésében Szent István részt vehetett, és valószínűleg részt is vett, ha nem ötle származik a szöveg.

Györffy György a sokféleség kiegyenlítő szerepével a sokféleség termékenyítő jelentőségét állítja szembe: „A kiemelt passzust – Mert az egynyelvű és egyszokású ország gyenge és esendő (újabb fordításban: romlandó) –, melynek Róma-motívuma Sallustiustól való átvétel (Cat. 6.), többen úgy magyarázták,

mint a bölcs nemzetiségi politika első megnyilvánulását. A középkorban azonban nemzetiségi kérdés még nem volt, s így az *Intelmelek* szavai nem értelmezhetők kisebbségekre. Itt inkább a középkori központok »nemzetköziségéből« származó előnyről van szó. A királyi udvart az emelte, ha külföldi királynő és kíséret mellett idegen testőrsége volt; az egyházi központoknak díszre volt egy-egy nagy tudású itáliai, francia, angol vagy német főpap, egy-egy külföldi szerzetescsoport. A gazdasági életet pedig fellendítették a külföldi kereskedők és kézművesek, de haszon származott a mezőgazdaságra is új agrártechnikát meghonosító telepesekből.”³

2.

Többről van itt szó tehát, mint általános keresztény tételek hangoztatásáról, hiszen már az is határozott célt fejez ki, hogy mely tételeket tartotta fontosnak felvenni az *Intelmelek* írója. Jól foglalja össze a két világháború között Bartoniek a korona méltóságát, tisztességét, becsületét megóvni szándékozó, mintegy a jó kormányzás tízparancsolatát adó sorokat:

„Sok szó esik a király koronájáról (ekkor még nem nevezik szentnek), a korona méltóságáról, tisztességéről, becsületéről. A király itt ismételten arra inti fiát, hogy tartsa meg a katolikus hitet, ha a királyi koronát tiszteletben akarja tartani, mert hit nélkül sem itt, e földön nem kormányozhat tisztességgel, sem az örök birodalomból vagy »koronából« nem részesülhet. Gyarapítsa az egyházat, hogy koronáját dicsérvék, védje az egyházi rendet, mert ezzel felmagasztalja dicsőséges koronáját, bíraskodják igazságosan, mert ez a korona (ötödik) ékessége, és ítélkezzék könyörületesen, mert akkor koronája ékes és dicséretes lesz: pártolja az idegeneket, s akkor koronáját mindenki fenségesnek fogja tartani, kövesse ősei példáját, s engedelmeskedjék nekik – itt Szent István nyilván saját magára gondol –, mert az engedetlenség lehelete szétszórja a korona leveleit. Az erények ékítik, teljessé teszik a koronát, mondja végül Szent István, s *Intelmeit* azzal fejezi be, hogy az azokban vallott elvek alkotják a királyi koronát.

Szent István tehát az *Intelmelek*ben egy képzeletbeli koronát állít fia elé, mely felöleli a király kötelességeit, azokat a tulajdonságokat, melyekkel bírnia, s azokat a kormányzási elveket, melyeket követnie kell Szent Imrének s utána mindenkinek, ki Magyarország felett uralkodik.”⁴

Az *Intelmelek* végén ez a mondat olvasható: „Mindez, amit fentebb érintettünk, alkotja a királyi koronát, nélkülük sem itt nem tud senki uralkodni, sem az örök uradalomba bejutni. Amen!” Az egész királyi hatalmat s amivel egyenlő: magát a korabeli magyar államot és feladatait, erkölcsi elveit látjuk itt. Ahogy aztán növekszik az alattvalók társadalmi, politikai szerepe, úgy jelennek meg változá-

3 Györffy György: *Istoán király és műve*. Bp., 1977, Gondolat, 509.

4 Bartoniek Emma: *A magyar királykoronázások története*. Bp., 1939, Magyar Történelmi Társulat.

sok, eltolódások, lesz a corona regiából, a király koronájából az ország koronája, corona regnum. Az *Intelmek* tükrözik nemcsak Szent István erkölcsi-politikai elveit, hanem az akkori hatalmi viszonyokat is, a magyarországi alkotmányosság akkori állapotát, s egyúttal hordoznak későbbi koroknak szóló üzenetet is.

3.

A magyarság már a honfoglalás korában sem alkotott egyfajú és egynyelvű népet vagy nemzetet. A nép összetartó erejét ebben a korban a politikai szervezés, egy dinasztia közös uralma adta meg. A lovas-nomád kultúrájú magyarság kezdettől fogva biztosította a maga számára a más néptestekről leváló idegen elemek csatlakozásának lehetőségét. Ez azonban korántsem jelentett tudatos „magyarosítást”. Annál kevésbé, mivel a magyar nép is csak az uralkodó házhoz való sorsközösségi viszonyában alkotott egységet, s ezért az idegenek beszerzése a magyarságot vezető politikai akaratnak való alávetést, de korántsem a csatlakozók faji vagy nyelvi sajátosságainak feladását jelentette. „A bibliai tanítás és főleg a Róma-eszme korszerű köntösében tehát ez az ősi beállítottság szólal meg, s így az *Intelmek* szavai nemcsak István korára, de egyben az egész magyar középkorra szóló érvénnyel kifejezik az idegenekkel és másnyelvűekkel – ma úgy mondanánk –, nemzetiségekkel való bánásmódnak normáját”⁵ – véli Deér József. Ez a vélekedés részben igaz csak, mert egyáltalán nem felel meg a kor viszonyainak, lévén, hogy akkor mai értelemben vett nemzetiségek nem voltak, s nem volt nemzetiségi kérdés sem. Mégis: ebben a gondolkodásmódban és gyakorlatban bizonyára jól felismerhető volt a más népekhez való viszony mikéntje s annak regulái. Az *Intelmek*ben Szekfű Gyula szerint is „az eurázsiai türk és a nyugati keresztény gondolkodás” kapcsolódik össze.⁶ Kipróbált hagyományos tapasztalatok érvényesítéséről is lehetett szó.

Mályusz Elemér Auner Mihálynak egy megjegyzése alapján Szent István *Intelmei* VI. fejezetének 3. §-ában a „regnum” szót úgy magyarázza, hogy az nem az országot és annak lakosságát, hanem „a kormányzásban segédkezők csoportját, a királyi kíséretet, a „familiát” jelenti. Mivel a *Gefolgschaft* engedelmesebb eszköz az uralkodó kezében, ha tagjai nem begyökerezett honfiak, hanem az uralkodó kezétől függő idegenek, Szent István intése Mályusz szerint arról szólt, hogy a jó uralkodónak ügyelnie kell az erők megosztására. A sokat idézett mondás e szerint kormányzati elvet és nem nemzetiségi politikai tanácsot szögeztet le.⁷ A *divide et impera* elvének Szent István *Intelmei*be való belemagyarázása olyan feltevés, aminek a tudományos bizonyításával Mályusz adós maradt,

5 Deér József: *Pogány magyarság, keresztény magyarság*. Budapest, 1938, 90–91. – A múlt századvég politikai bölcseletéből és gyakorlatából kiveszett a többnyelvű ország erősségének tudata.

6 Szekfű Gyula: *Állam és nemzet*. Budapest, 1942, Magyar Szemle Társaság, 47.

7 Mályusz Elemér: A középkori magyar nemzetiségi politika. *Századok*, LXXIII. évf., 1939, 448.

és kitűnő tanulmányában legfeljebb arra vonatkozóan találunk adatokat, hogy a középkor magyar nemzetiségi politikája változó és a mindenkori viszonyokhoz alkalmazkodó volt, mondja Szekfü és nyomában Mikó Imre. A mai kutatók és vélemények szerint Mályusznak a főbb kérdésben igaza lehet – eltekintve az oszd meg és uralkodjál elve érvényesülésének hipotetikus jellegétől –, mert elfogadott vélemény szerint az idegenek kifejezésen a lovagokat és papokat értették, akik elsősorban a királyi udvart erősítették.⁸ Ugyanakkor létezhetett egy tágabb értelmezés is...

Dümmert Dezső a soknemzetiségű ország „külső” teherbírását hangsúlyozza, ezeket írja: „Kezdetől fogva világos, hogy a szöveg kiindulópontja és alapvető nézőpontja itt is, mint a többi fejezetben: a magyar királyi hatalom és méltóság növelése. [...] a »vendégek« befogadása nem a vendéglátók háttérbe szorítását célozza. [...] Nem akart saját, adott uralmi kereteiből kitörni és azt mérték nélkül növelni, de éppen az idegen szokások sokféleségének befogadásától remélte azt, hogy az egyre hatalmasabbá váló, nyomasztó német birodalmi szomszédsággal szemben egy hasonlóan széles körű és sokirányú összekötöttesű uralmat épít ki.”⁹ Aligha vitatható, hogy elsőrendűen az ország megerősítésének célja vezeti az *Intelmek* szerzőjét, s nem az idegenek megsegítése, mely utóbbi a szeretet és okosság erényének együttesében természetes keresztény beállítódás. Az a napjainkban esetleg felbukkanó értelmezés, hogy az idegeneket válogatás és feltétel nélkül oltalmazni kell, semmiképpen nem olvasható ki ebből a fejezetből

Amint Mikó Imre helyesen írja nagy összefoglalásában 1944-ben:¹⁰ „A keresztény középkor nem ismerhette a nemzetiségi kérdést mai formájában, s ezért Szent István törvényéből sem lehet azt a következtetést levonni, mintha ő valamilyen modern kisebbségvédelmi elvet ajánlott volna fia figyelmébe. Az első magyar királynak szüksége volt az idegenekre, hogy azok keresztény hitre, földművelésre és iparra tanítsák a honfoglaló magyar katonatársadalmat. Ezért ruházta fel a hasznos idegeneket kiváltságokkal, a nélkül azonban, hogy államot alkotott volna belőlük az államban. Szent István országépítő nemzetiségi politikája nem azt a célt szolgálta, hogy a jövevények mint idegen test maradjanak fenn az országban, hanem ellenkezőleg, abból indult ki, hogy az idegeneket a magyarság kiművelésére kell hasznosítani. Erőszakkal senkit sem szabad magyarrá tenni, de ugyanakkor megteremtette az előfeltételeit annak, hogy a bevándorlók a magyarokhoz hasonuljanak, ha nem is nyelvben, de érzelmeik és munkájuk útján. Ha tehát Szent István országlásából következtetést szabad levonni a mai korban követendő nemzetiségi politikára, akkor az a régebben sokat idézett és félremagyarázott, korunkban csak idézőjelbe tett Szent István-i gondolat” – írja Mikó 1944-ben.

8 *Korai Magyar Történeti Lexikon*. Főszerkesztő: Kristóf Gyula. Budapest, 1994, Akadémiai, 283.

9 Dümmert Dezső: *Az Árpádok nyomában*. Bp., 1977, Panoráma, 196–209.

10 Mikó Imre: *Nemzetiségi jog és nemzetiségi politika*. Kolozsvár, 1944, Minerva.

4.

A sokat idézett és félremagyarázott, korunkban sem elavult Szent István-i gondolat Teleki Pál szavaival „a népek megértésének, a népek helyes és józan vezetésének állameszméje ezen a területen, amelyen élünk, s amelyet politikailag a nagy király szervezett meg. Tehát a Duna-medence rendjének az állameszméje. Egységes, összetartozó terület állameszméje, amely mindenfajta közös embereket közös életbe, egységes életformában, együttes közös törekvésekben – amelyek ebből folynak – és közös érdekekből közös boldogulásra fog össze és vezet tovább.”¹¹

A magyar politikai nemzet fogalma a történelmi fejlődés eredménye, s ezért helyes értelmét és magyarázatát csak a magyar történelemben találhatjuk meg. Igaz, hogy a modern értelemben vett nemzeti eszme csak a francia forradalom után indul el nyugatról európai hódító útjára, és jelentősen befolyásolja a magyar politikai nemzetfogalom kialakulását, de ennek a fogalomnak a másik, ősbibb komponense mégis a magyarság múltjában, politikai viszonyaiban, népi fejlődésében gyökerezik. A magyar nemzetfogalom kialakulásának tekintetében Csekey István megkülönböztet egy *anacionális* (XI–XII. század) és egy *subnacionalis* korszakot (XIII–XV. század), mielőtt még a nemzeti öntudat az egész nép köztulajdonává vált volna.¹² Az anacionális kor legfontosabb írott emléke, ami egyben minden magyar nemzetiségi jog és politika kiindulópontját képezi, Szent István dekrétumainak első könyve és hatodik fejezete a „Külföldiek befogadásáról és a vendégek tartásáról”. Szent István törvényének ebből a fejezetéből csak a 3. §-t szokták idézni, s ebből a kiragadott részből már olyan sokféle politikai következtetést vontak le, hogy kevés törvényhely idézésével történt annyi visszaélés, mint ezzel az egy mondattal: „Nam unius linguae uniusque moris regnum imbecille et fragile est.” Mert az egynyelvű és megszokású ország gyenge és esendő.

A nemzetiségi történetfelfogás – írja Hóman Bálint – korunk problémáinak múltba vetítésével valami soknyelvű kisebbségi állam alapítóját véli felismerni a magyar faj és nemzet Duna-völgyi supremáciájának megalapítójában.¹³

Már a subnacionalis korban kialakult a *natio* szónak egy olyan értelme, mely a nyelvet tekintette egyetlen ismérvnek, és a ruténeket, szlávokat, oláhokat nem számította a magyar nemzethez, s a XIII. század közepén okleveleink már a „magyar nemzet államá”-ról (*Hungariae nationis regnum*) beszélnek. A magyar középkor krónikásai által kialakított hun-szittyia mondanakör és a *defensio Christianitatis* hivatástudata Werbőczy István munkásságában találja meg szintézisét,

11 Gróf Teleki Pál: *Magyar nemzetiségi politika*. Budapest, 1940, Stádium.

12 Csekey István: *A magyar nemzetfogalom*. Szeged, 1938, Ferencz József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, 24.

13 Hóman Bálint: *Szent István*. Budapest, 1938, 320.

s a nagy történelmi távlatot megnyitó, de ugyanakkor a kisnemesi törekvések friss korszellemétől áthatott *populus Werbőczyanus*ban több mint három évszázadra ő határozta meg az új magyar nemzetfogalmat. Werbőczy *Hármaskönyve* II. részének 4. címe a következőképpen hangzik:

„Kiket értünk a nép (*populus*) és kiket a köznép (*plebs*) elnevezés alatt?

E helyen pedig a nép neve és elnevezése alatt egyedül a főpap és báró urakat és egyéb mágnásokat s a többi nemeseket kell értened, de nem a nem nemeseket.

1. §. Noha e kifejezés: nép minden nemest és nem nemest egyaránt felölel, mindazáltal a nem nemesekről (kiket a köznép elnevezés alatt értünk) e részben célunkhoz képest szó sincsen.”

S ebből lett 1848-ban a minden magyar honosra, minden nemzetiségre kiterjedő, majd Trianonnal szétszakított politikai magyar nemzet...

Az erkölcsstanító könyvecske határozott mondanivalót rögzített elsőrendűen Szent Imre hercegnek a királyi udvarról, s mutatis mutandis Szent István szándékától kissé távolabb jutva minden magyar nemzedék és állam számára is: nyitottságot az értékes külhoni szokás, hagyomány, ismeret irányában, türelmet az itthoni más szokások, hagyományok, nyelvek iránt... A módosult üzenet elsőrendűen nem a népnek szólt, hanem az ország vezetőinek. Nem sokszokású és soknyelvű ország érdekében, ám az országot meghatározó saját kulturális, nyelvi, etnikai jelleg megőrzésével más kultúrák, szokások nyelvek ismeretét és tiszteletét sugallja, a rugalmas alkalmazkodást.

A bibliaértelmezés irodalmából ismeretes, hogy a régi szövegek régi jelentése mellett felfejthető egy újabb (bár rájuk visszavezethető) jelentés is, a szöveg keletkezése és felhasználása közötti nagy időkülönbség áthidalható. Ez az újabb jelentés a Szent István-i gondolat! Természetesen az ezeréves Kárpát-medencei együttélés gyakorlata nem elsőrendűen a régi intelmek tanulmányozásán alapult, hanem azon a bölcsességen, türelmen, diplomáciai képességen, amely már Szent István előtt is megvolt, meg kellett legyen a magyar népben, s amelynek Szent István a legkiválóbb képviselője volt. A hosszú eurázsiai vándorlás és eközben néppé, legalábbis egymással egyetértő és együttműködő közösségekké válás azt a készséget feltételezte és fejlesztette ki, amely képessé tette elődeinket a más közösségekkel való termékeny érintkezés, szövetségkötés, alkukötés, együttműködés folyamatos gyakorlatára. Hogy ez így volt, annak bizonyítéka a magyar nép legalább ezerszáz éves jelenléte és megmaradása jelenlegi szálláshelyén, a Kárpát-hazában, ellentétben az itt élt számos nagy, a történelem kohójában felolvadt néppel. Szent István *Intelmei* ennek a közösségi tapasztalatnak a keresztény egyetemesség és birodalmi gondolat jegyében való időszerű kifejeződése volt, a keresztény királyi udvarról, a keresztény birodalom fejének nemzetközi kapcsolatépítéséről szólt. Ez a királyi udvar egy keresztény birodalom királyi udvara volt a maga valóságában, s nem csak az egész kereszténységet átfogó keresztény univerzalizmus értelmében. Ám az *Intelmeken* átsugárzó lelkeség és gondolkodásmód a Szent István-i országlátást, nép és birodalom-

szemléletet is jelentette, az *Intelmek* egészében megjelenítve a Szent István-i birodalom valóságát. Mert Szent István birodalma letagadhatatlan, ezer év valósága által igazolt történelmi tény.

Ebből sarjadtak ki a történelem évszázadaiban átalakult, módosult viszonyok között a Szent István-i gondolatnak Bethlen István, Teleki Pál, Bajcsy-Zsilinszky Endre által hirdetett, a magyarság primus inter pares, Duna-völgyi kiegyenlítő, közvetítő szerepéről szóló eszméi.

Teleki Pál miniszterelnök, nagy nemzetpolitikusunk, szólt a Szent István-i gondolatról, mint a Szent István-i birodalom alapjáról, többek között Kárpátalja visszatérte után, akkor, „amikor olyan terület tért vissza az ország kebelébe, amelynek lakossága többségében más nemzetiségű, mint a magyar, a natio fidelissima, a ruténség, s nekünk most az a feladatunk, hogy úgy öleljük őket keblünkre a Szent István-i gondolat jegyében, hogy mindenki egyforma, egyenjogú testvér legyen a hazában, másrészt a mai fejlődés jegyében is, amely magával hozza, hogy megfelelő jogokat, sajátos önrendelkezési jogot is adjunk a kisebbségeknek úgy, ahogyan kívántuk nekik, ahogyan az elmúlt húsz esztendő óta dolgozunk is érte. Ezt kell ma nekünk okosan munkálnunk, ezt a fejlődést, amely nem a XIX. század imperialisztikus demokráciájának a folytatása, hanem ellenkezőleg, annak a 900 éves tradíciónak, amely ennek az országnak örökös tradíciója volt, amely tradícióban a nem magyar nemzetiségek is a leghívebb nemzetiségekké válhattak. Tehát nem a demokrata imperializmusnak, hanem a 900 esztendős, igaz magyar, vendégszerető alkotmányosságának a tradícióit kell munkálnunk, és abban kell ismét tökéletesen egységessé válnunk. A magunk rendje, a magunk ősi felfogása, a magunk becsületes magyar szíve szerint kell berendeznünk ezt az országot a magunk felfogásában, és mindenki bízhatik abban, hogy a magyarság, amely Szent István óta 900 esztendőn keresztül járta ezt az utat egészen a legmodernebb korig, újra és továbbra is ezen fog tudni haladni a következő évszázadok felé.” Mennyire nemes, máig időszerű, ám mesziről hangzó szavak ezek!

5.

Amikor István király, háta mögött egy elporladt pogány évezreddel, 1015-ben papírra vetette – vagy tudós szerzetesével megíratta – intelmeit, amikor beszélt, magyar nyelvünk helyett az árnyalatokban és írásbeliségben gazdag latin nyelven megalkotta erkölcsi testamentumát, amikor Imre herceget életre, uralkodásra, emberségre akarta atyai szóval tanítani – így szólt: *sis honestus*.

Jordánszky Elek 1808-ban István király mondatát így fordítja: légy emberbecsülő. Szép fordítás. A becsület erényét emberszeretettel s cselekvő magatartással kapcsolja egybe. *Sis honestus*: cselekedj tisztességgel, önállóan s az emberek kedvére.

A millennium idején: légy tisztességtudó. Tisztességtudó magyarul azt is jelenti: engedelmes. Szófogadó értelemben is használatos. Korabeli német szóval: *gutgesinnt*.

Kizárható, hogy egy leendő királyt ennek jegyében igazítsanak el. Higgyünk Jordánszkyknak!

Ma árnyalatok nélkül fordítjuk: légy becsületes. Ez volt Szent István legmaradandóbb üzenete, s egy ezredéig létezett birodalom! Nem kevés...

Szent Istvánig egy évezred – s milyen évezred! – van alattunk, erre építhetünk, támaszkodhatunk.

A nagyvázsonyi pálos kolostor romja